

բնաւ ընդունելութիւն չգտաւ Օտէնին մէջ, Փոխանակ վհատելու սոյն գործին անյաջողութենէն՝ դարձեալ զբաղեցաւ ուրիշ նորանոր գործեր արտադրելու թէ՛ թատերական երկեր հանելն իր արուեստն էր՝ անյաջող փորձէն չորս տարի վերջն հասկցուեցաւ, և յիշաւ իր աշխատութիւնները թատերարեմերուն վրայ ալ սկըսած էին ծափեր խել, Յաջողութեանց աստղը ոչ միայն Գաղղիոյ, այլ նաև բոլոր Եւրոպոյ և մինչև իսկ Միացեալ Նահանգաց մէջ տեսնուեցաւ:

Իր համարը կազմեցին հետեւեալ կատակերգութիւնները, տրամները, վտփիւններն ու զանգեսները. «Pommes du voisin». «Famille Benoiton». «Bébé». «La Haine». «Patrie». «Les vieux garçons». «Les Patte de mouche». «Nos bons villageois». «Fernande». «Séraphine». «Tosca». «Fédora» «Madame Sans-Gêne». և այլն, և այլն:

Սառուսի գրուածքներէն՝ Լեոն Բաշաւեան հայերէն թարգմանած է «Nos intimes»-ը (Մեր Մտերիմները) Պոլիս 1888ին:

Ունինք նաև 1907ին թիֆլիս տպուած «Spiritisme»-ը (Ոգեհարցութիւն). թարգմանիչը՝ Լ. Մելիք-Աղաման, վերջերս թիֆլիսի «Գործ» լրագիրը կ'իմացնէր որ Բագուի Հայոց Մարդասիրական ընկերութեան զահլէին մէջ խաղացեր են Սառուսի «Արի բաժանենք» (Divorçons) կատակերգութիւնը. բայց անոր տպագրութիւնը տեսած չենք:

Թատերագիր Ալադեմականին գրական իսկութիւնը հայ թերթերուն մէջ՝ ցուցադրուած է նաև հանրածանօթ Յ. Ալփիարի արամիտ կարճ տողերուն տակ. որով փափագած ազգարարութեանը հանդէպ պարտականութիւնը կը կատարէր «Արեւելք»-ի (թ. 6940) այն «Խօսուղտուղ»-ին մէջ՝ ուր — ինչպէս գրած էր — խմբագրութիւնը կ'ըսէր իրեն. «Շարաթ օրուան թիւը քիչ մը գրական պիտի ընենք, գիտցած ըլլաս»: Ահա ուրեմն սոյն օրագրին մէջ իր միակ գրականը:

«Ինձի համար Նարուէնէն մեծ ժաղ է Վիքթորիէն Սարտու, որովհետև առաջինը քանի մը հարիւր հազար հոգիներու մահուամբ ձեռք բերաւ իր յաղթանակները, մինչդեռ քանի մը հազար հոգի ապրեցուց Madame Sans-Gêne-ի չնդիակը իր եօթնասունի մօտ թատերգութիւններով: Ինձին Աստուածը եղաւ Սարտու ամէն նոց համար որ թատրոնի պաշտամունքը ունին»:

Հ. Ղ. ՏՅՅԵԱՆ

* Հմտ. La Grande Encyclopédie և ժամանակակից պոլսահայ թերթերը:

ՀԱՅ ՀԱՆՃԱՐԸ ԳՆԱՀԱՏՈՒԱԾ

Պ. ՅԱՐ. ՍԻՆԱՆԵԱՆ

Քաղցրէ մեզ ստէպ մատնանշել մեր ընթերցողներուն՝ այնպիսի Հայ անձնաւորութիւններ՝ որոնք իրենց տաղանդին բարձրութեամբ օտար Մամուլներէն կը գնահատուին, կը փառաւորուին: Այո՛, մենք մեծապէս կը մխիթարուինք քանի որ կ'ըմբռնենք թէ այդպիսի անհատներ գերազանց ապացոյցներ են ու խօսուն վկաներ՝ թէ Աւստրալիան զարմ ոչ միայն վերածնած է՝ այլ նաև բարւոյն, գեղեցկին և օգտակարին մէջ օրըստօրէ կը զարգանայ:

Տարիներ առաջ Բագմավեպի և Գեղուհիի էջերուն մէջ (1904ին). Պ. Յ. Սինանեան երաժշտապետի մասին յօդուածներ զետեղած էինք, գրեթէ միշտ մէջ բերելով օտար մամուլի գովասանական խօսքերը: Այս անգամ ալ նոյն օտար մամուլն է որ առիթ կու տայ մեզ այս երիտասարդ արհեստագէտի մասին մի քանի խօսք տղեւու, ուրիշ առթի վերապահելով իւր արուեստին հեղինակութիւններուն նկատմամբ աւելի ուսումնասիրուած գրութիւն մը հրատարակել:

Բայց նախ ըսենք որ ինքը՝ Պոլսոյ ամբողջ հայութեան և օտարներու ծանօթ և սիրուած երաժշտապետն է: Մեր լրագիրները ստէպ կը խօսին իր ձեռնարկներուն, նորանոր հրատարակութիւններուն

և սարքած երեկոյթներու մասին, և այլն, թէոդիկի ԱՄԷՆՈՒՆ ՕՐԱՑՈՑԵՐՆ ԴՅՂ (345 էջէն 350) ԴԱՇՆԱԿ ՈՒ ՋՈՒԹԱԿ ՎԵՐՆԱԳՐԻ տակ՝ հմտալից գրութիւն մը կայ, Սինանեանէ գրուած: Հոն զետեղուած պատկե-

Մաէորոյ Յ. Սինանեան

րին տակ թէոդիկ գրած է «Գարութիւն Սինանեան: Ծն. 1872ին Կ. Պօլիս: Զու-թակահար, դաշնակահար, նուագապետ և երգահան: Սան իր արուեստագէտ հօր, և Մայիսրո Տ. Զուհանեանի»:

Օսմանեան Սահմանադրութիւնը հռչա-կուելէ վերջը, Սինանեան Ազատութիւնը և

ազատարարները երգարանող սոխակն է դարձած: Նախ հրատարակեց «ՔԱՅԼԵՐԳ ՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՅԱՌԱՋԱԿԻՄՈՒԹԻՒՆ» Զօհո-ւած Օսմանեան Հայրենասեր քօմիյիին. որ իսկոյն պաշտօնապէս ընդունուած ըլլալով կ'երգցուի ընկերութեան կազմակերպած ամէն հանդէսներու միջոց: Թիւրք լրագիր-ներէն, Թաւրիս, Սպահն, Սերվիքը Փիկուս և ուրիշներ՝ սքանչանքով խօսեցան անոր մասին: Նմանապէս Stamboul, la Tur-que, Levant Herald, le Moniteur գաղղիներէն լրագիրները, հայերէն և յու-նարէն օրագիրները մեծ զովեստիւր յիշա-տակեցին այդ քայլերգը:

Յետոյ ի լոյս ընծայեց Երգ Նահատա-կաց կամ Chant Patritique ըսուածը որուն հայերէն և թրքերէն խօսքերը սըր-տայոյզ են միանգամայն կորովի, վասն զի կը սկսի,

Ազատութեան սիրոյն համար շատ արիւններ թափուեցան
Ամեն չայի ու զաւակներ եկան աշտեղ թաղուեցան:
Անձ եղբոր եւ աչ կ'երթամ Ազգես համար մեռնելու,
Ազատութեան սիրոյն համար ամբողջ կեանքս զոհեցու:
[և այլն]:

Ասկէ վերջը լոյս տեսաւ ՔԱՅԼԵՐԳ՝ Զօհ առ Հայրենասեր Ախոյեանն Ազատութեան քարթը: Իշխան Սպահնէտօրին: Որուն յա-ջորդեց ՍՄԻՍԹԻԱ—ՎԱԹԱՆ ՄԱՇԷԼ:

Իայց մեր գրականութեան համար Սի-նանեանի ծափահարելի արտադրութիւն-ները Հայ Ժողովրդական Երգերու շարքն է որոնցմէ ցարդ հինգ հատը լոյս տեսած են: Ներդաշնակօրէն նօթայի առնուած՝ հայերէն բառերու տակ ֆրանսերէն հնչում-ներն ալ տպագրուած կտորները հետե-կաւք են:— Թիւ 1, Երեւանակ. — Թիւ 2, Արիք Հայկազունք: — Թիւ 3, Մայր Արար-սի: — Թիւ 4, Ի Բիւր Զայնից: — Թիւ 5, Բամբ Որտաւն: Ասոնց ամէնուն վրան ալ տպուած է՝ Harmonisé et arrangé pour piano et chant ou Violon (ad libitum) par H. Sinanian. Երգահա-նը arrangé բառէն վերջը corrigé ալ կրնար աւելցնել քանի որ ինքը նաեւ ուղ-ղած կամ սրբագրած է շատ մասեր:

ու վսեմ արհեստին ճաշակն ունին, երբ լսեն Չուհանեանի կտորները զմայլանքի և յարգանքի խոր զգացում մը պիտի տածեն անմահ երգահանի շիրմին առջև:

Ինքը բոլոր անձամբ երգի արհեստին նուիրած էր իր անձը, որ բնական անճարով մ'ալ ստուռած ըլլալով՝ նոր տեսակ երաժշտութեան հիմնադիրը, վարպետ մեկնիչը ու ղեկավարը հանդիսացաւ: Ինքը արեւելեան ազգերու մեղեդիները ի մի ձուլելով՝ նոր դպրոցի մը ստեղծիչը եղաւ, և Վոսփորի բանաստեղծական երկընդին տակ երազուած ամէն ներդաշնակութիւնները իր քնարէն լսուեցան:

Մանկութեան միջոց դպրոցը գրեթէ իրեն ոչ մի օգուտ չըրաւ. ինքը ստեղծող տաղանդ մը լալը ցուցուց պատանեկութենէն սկսեալ. միշտ քաղցրանուագ երգեր օրօրինելու զաղաքիարներով յափշտակուած՝ առանց դաշնակի վրայ նախապէս փորձերու՝ սրտին զգացածը, մտքին ծնունդը ուղղակի հօսքայի թղթին վրայ կը տողէր: Դեռ շատ Պօլսեբնակ ընտանիքներու ազգականներուն և աշակերտներուն մօտ իր ափ յափոյ գրածներն անտիպ կը պահուին:

Իր քաղցրահամբոյր բնաւորութեամբ արհեստակերներուն, իր խումբերուն անդամներուն յարգելի և սիրելի էր: Բնաւ դրամ դիգելու տենչանքէն չբռնուեցաւ, ճշմարիտ աւրիկոսի կենսք մը անցուց, մտնելէ աւելի՝ առատամեծուն և ուղորմած գտնուելով ստակը կը պակսէր քսակէն: Երբութեան և հիւանդութեան միջոց քաղաքէն դուրս՝ անմիջիկէս անցուց վերջին օրերը յետին աստիճանի չքաւորութեան մէջ, և եթէ Ա. Քէ. սէնեան աշակերտը փառաւոր յուղարկաւորութիւն կազմակերպելու առին ջանք չթափէր, 1898ի Կէն վախճանեալը՝ գոհնիկ մարդու թաղուէն պիտի ունենար: Այն Չուհանեանը՝ որ մահուան անկողնէն իսկ երաժշտութիւնը կը ներբողէր՝ և ձեռաց մէջ վերջին հեղինակութեան կտորը բռնած՝ արտաստաց հովիտէն նուազենբու աշխարհը կ'անցնէր, և այլն, և այլն:

Հոս աւելցնենք որ Լիթ Պ. Ա. Քէ. սէնեան աշակերտը փառաւոր թաղուէ մը կատարելուն գտնիկ գաղափարը իրագործեց, Պ. Յ. Սիմանեան ալ իր սնիխոնց հիգերովն իւր Սիւս վարպետին հողակոյտին վրայ կիսամոլորի միամուրամը բարձրացուց: 1907ի յուն ռուարիւն Ա. Սիմանեանի Լիթնոր լրագրի մէջ (տես 1907, յունր. 20). Մայիսի 7-ը Տ. Չուհանեանի յիշատակին գեղեցիկ ներբողներ հրատարակեց:

Հ. ՆԵՐՍԵՍ Տ.

Ա Յ Լ Ե Ի Ա Յ Լ Ք

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒՔ

Իմ մայրական երկնատուր և անուշիկ լեզու, երբ քու քաղցրիկ հնչումդ, քու երկնազդեցիկ բարբառդ և քու շնորհալի անունդ լսեմ, վերլիշումս անցեալին պրիսմակին մէջէն վրադ կ'արտացոլայ: Պատմութեան համայնացոյց պատկերին խորը քու փառքդ, քու թշուառութիւնդ, քու ելքդ ու վախճանդ միանգամայն կը նըշմարեմ:

Ո՛հ, ինչ անուշ է մայրենի լեզուին գաղտնիքը պարզել, անոր տաքուկ ծոցը նետուիլ և անոր կարմրորակ արիւնը ծծել ու սնանիլ: Մայրենի լեզուին սէրը և աւոր անշէջ հուրը բորբոքել Հայ մանկաւոյն սրտիկին մէջ:

Լեզուդ հայկական, դուն գաղտնիքն երու գաղտնիքը և լեզուններուն մէջ վսեմնես: Դուն հողիին ու մտքին, զգացումին ու գաղափարին, քաղաքակրթութեան ու յառաջդիմութեան կամուրջն ես: Դուն անցեալին ու ներկային շաղկապը՝ ուսանողին կենանքն ու փափաքը՝ և օտարամուկին պատրանքն ես:

Ո՛վ օտարամուկներ, դուք, մայրենի քաղցրունակ լեզուն թողով, օտարին պաղ ծոցը կը նետուիք, կարծելով թէ հոն է կենանքը, հոն է սէրը, հոն է գորովը: Ո՛չ, Մայրենի ծոցէն դուրս ոչինչ կայ քաղցր, ոչինչ կայ կենտեանակ: Ո՛վ Հայ պատանեակներ դուք որ կ'ատէք այս հրաշալի լեզուն, քիտցէք, թէ ան ալ իր մայրական գուլիկը չպիտի խնամէ զձեզ, չպիտի տայ ձեզի իր լիակաթ տոփները: Իւր փափկիկ փետուրներուն տակ չպիտի տաքցնէ զձեզ: Վայ այն մանկիկին որ կը զրկուի իր մօրը գիրկէն:

(Օտարամուկներ, օտարամուկներ,

1. Երուսաղէմի ժառանգաւորաց վարժարանի աշակերտ Ա. Համբարձումի սոյն անգրանիկ տողերը Բագմովիսի մէջ կը գետնգնէր ի քաշաւորութիւն գրական ստապրէզին մէջ մանեկան և յարատեւելու: